

PADDESTOELEN IN DE WINTER

DIEN TJALLINGII-BEUKERS, *Marterlaan 10, 6705 CL Wageningen.*

SUMMARY

The influence of a nightfrost of -6° in the beginning of November 1980 on the condition of late-season fungi was hardly perceptible. After a longer period of frost also during the day many agarics disappeared, but it was found that after a period of some higher temperatures in December and January an unexpected number survived and even came back besides the characteristic winter species.

Hoewel volgens de kalender de winter nog niet was begonnen, kregen we al op de eerste dag van november met winters weer te maken, waardoor het paddestoelenseizoen tot een abrupt einde scheen te komen. De paddestoelenexkursie van de Nederlandse Mycologische Vereniging op 1 november 1980 in O. Flevoland kon gelukkig doorgang vinden. De 34 deelnemers hadden zich niet laten afschrikken door een nachtvorst van $\pm -6^{\circ}\text{C}$. De deelnemer die ons de avond tevoren opbelde en veronderstelde, dat we alleen ijspegeltjes zouden kunnen verzamelen, kreeg ongelijk. In totaal was de oogst die dag 154 soorten, vnl. *Agaricales*! Dit was niet alleen te danken aan het feit dat het overdag niet bleef vriezen en de zon doorkwam, maar ook aan de grote aantallen en vele soorten paddestoelen in de periode vóór die dag.

In de grassingels waren de paddestoelen wel bevroren geweest, maar de meeste waren al ontdooid toen wij arriveerden. Verschillende *Galerina*'s zagen er fris uit en ook *Pholiota lutaria* (*graminis*), *Omphaliaster asterosporus*, *Hebeloma vaccinum* en *Rhodocybe mundula* waren niet afgetakeld. *Galerina laevis* was wel wat wit geworden en *Rhodocybe mundula* vertoonde niet meer de zwarte verkleuring bij aanraking als bij jonge exemplaren. Aan de randen van de grassingels, grotendeels onder overhangende takken van sparren, vonden we zeer veel prachtig gave exemplaren van verschillende *Cortinari* o.a. 4 soorten *Dermocybe* (*D. cinnamomea*, *D. cinnamomelutea*, *D. cinnamomelutea* var. *porphyreovelata* en *D. cinnamomebadia*) en een zeer kleine, zeer bittere *Myxaciium* uit de groep der *Ochroleuci*: *Cortinarius cristallinus*. Ook *Amanita muscaria* bleek nog niet van de vorst geleden te hebben.

In de dichte coniferenbossen was van enige vorstschade absoluut geen sprake. Ook de tere, kleine, witte *Mycena tenerrima* en *Hemimycena lactea* hadden stand gehouden. Verder zeer veel soorten *Inocybe*, *Clitocybe*, *Lactarius*, *Mycena* en zelfs enkele Boleten. Te veel om allemaal op te noemen. Zelfs in een wat opener loofhoutbos met veel eiken waren nog grotere *Cortinarius*-soorten in goede staat o.a. *C. albobviolaceus* en een soort uit de *Anomalus*-groep, die we als *C. diabolicus* determineerden.

De exkursie leverde nog 2 primeurs voor de IJsselmeerpolders op: 1. *Amylostereum chailletii* (Pers. ex Fr.) Boidin, op een *Picea*-stomp in het Roggebotzand. Volgens Jahn (1971) een soort die in de *Abies alba*-gebieden niet zeldzaam is, daarbuiten op *Picea* voorkomt, maar in lagere gebieden zeer zeldzaam is. We weten niet of deze soort al eerder in Nederland is gevonden.

2. *Bovista limosa* Rostr., ook in het Roggebotzand midden op een zandig deel van een grassingel. Het is een kleine bovist, die één keer in ons land is gevonden (Katwijk aan Zee 1968), Maas Geesteranus 1971).

Al met al was het een zeer geslaagde exkursie, minder goede verwachtingen ten spijt. We hadden in elke geval ervaren, dat nachtvorst in deze tijd van het jaar geen schade aan de mycoflora hoeft toe te brengen.

De dagen die daarop volgden gaven echter een minder gunstig weerbeeld en dat kwam ons slecht uit. We hadden al maanden tevoren een afspraak gemaakt voor een determinatieavond met vers materiaal in Arnhem. Vier nachten droge nachtvorst en ook overdag temperaturen onder nul hadden alle paddestoelen in het bos doen verstijven. Er waren er nog wel heel wat, al is de soortenrijkdom in onze woonomgeving nooit zo groot als die in de IJsselmeerpolders. We besloten toch maar wat te verzamelen al was dit gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het was een koud karwei en de paddestoelen waren zo bros, dat het niet eenvoudig was ze in hun geheel in de doos te krijgen. We kwamen toch nog op een 25 soorten, houtzwammen meegerekend. Er waren zelfs nog enkele *Russula*'s bij (*R. sardonia*) en nog enkele pas opgekomen Honingzwammen, die er merkwaardig genoeg dit najaar nauwelijks waren geweest. Verder veel *Clitocybe*'s, 3 soorten *Hypholoma*, veel *Gymnopilus penetrans*, *Panellus mitis* en *P. serotinus*, *Baeospora myosura* en nog verscheidene andere soorten. In de stijfbevroren toestand zagen ze er nog vrij goed uit. We bewaarden onze oogst zo lang mogelijk buiten in de vrieskou. Enkele namen we mee naar binnen om te zien of ze nog tot sporuleren te bewegen waren. Welnu, met de *Russula*'s was dat niet meer het geval. Ze zakten in de warmte meteen als een weke massa in elkaar. Maar *Hypholoma sublateritium*, *Tubaria furfuracea* en *Flammulina velutipes* deden het prima. Erg verbaasd waren we over de prestaties van een Duivelsei, dat we in keiharde toestand meenamen. We lieten het eerst in

een vorstvrije, maar onverwarmde ruimte ontdooien op een schotel met vochtige grond. Na ruim 24 uur brachten we het in onze verwarmde keuken en zetten we er een omgekeerd weckglas overheen. Tot onze verrassing was er de volgende morgen een prachtige, grote, gave inktzwam uit gekomen. We hebben hem daarna buiten in de kou gezet, waar hij het in bevroren toestand enige dagen volhield en bij gebrek aan vliegen ook intact bleef. Pas toen het begon te dooien viel hij om. Enkele uren voordat we naar Arnhem reden, brachten we de andere paddestoelen in een matig warme ruimte tot ontdooiing. Er waren er tot onze vreugde en verbazing heel wat die deze overgang goed doorstonden, *Pseudohydnum gelatinosum* b.v.; *Calocera viscosa* kon niet op eigen kracht weer tot oude glorie komen, maar een schoteltje met water deed wonderen. Van de Amanieten (*A. muscaria* en *gemmata*) hielden alleen de jonge exemplaren het uit. Het was merkwaardig te zien hoe ook allesbehalve stevige soorten als *Collybia butyracea* b.v. 's avonds in de warme zaal goed bleven, maar een *Mycena galericulata* onherkenbaar werd.

Na de vier dagen droge vorst viel er een flink pak sneeuw, maar bleef het nog enige dagen vriezen, ook overdag. Toen de dooi was ingevallen gingen we weer eens in het bos kijken. Sommige soorten waren totaal verdwenen, *Gymnopilus penetrans* b.v. Van *Hypholoma fasciculare* waren nog sterk afgetakelde restanten te vinden, maar *H. sublateritium* en *H. capnoides* hadden weinig geleden. Van *Hygrophoropsis aurantiaca* waren sommige exemplaren zwart geworden, maar er waren er ook nog heel wat, die prachtig van kleur waren. We vonden ook nog goed herkenbare *Cystoderma amiantinum* en *Mycena galericulata* zag er weer fris uit. In onze tuin komt al vele jaren in de spleet van een liggende populierstam een hele rij van de zo teer uitziende *Mycena speirea*, die een zeer goede resistentie tegen vorst blijkt te hebben. Hij heeft ook dit jaar weer lang stand gehouden en begin februari vonden we hem nog in een bos bij Lelystad.

Op Oudejaarsdag was het zulk zacht weer, dat we besloten nog eens in de polders van O. Flevoland te gaan kijken. Dat we veel Fluweelpootjes en Donsvoetjes zouden vinden, was geen verrassing, maar de nog weer pas opgekomen plukjes *Pterula multifida* op de bekende vindplaats in het Abbertbos hadden we niet verwacht. Verder nog veel *Mycena*'s, *Coprinus radians*, *Crepidotus cesatii* en *C. variabilis*, *Calocybe obscurissima* en verse bundels *Hypholoma sublateritium*. We misten echter op de bekende vindplaatsen *Pholiota oedipus*. Begin februari was deze echter wel weer volop aanwezig. Verlaat door de vroege vorstperiode? Een houtzwam die ook vrij laat maar wel opmerkelijk overvloedig is verschenen, was *Phlebia radiata*. Het opvallende hierbij was, dat deze zwam blijkbaar ook de afwisseling van koud en zachter weer goed kan verdragen en zelfs nu in februari nog prachtig oranje is, terwijl deze kleur in andere jaren in deze tijd al lang in vale en grijze kleuren is overgegaan.

Tenslotte wil ik nog iets vertellen over het uit de boeken bekende, maar in ons land zeldzame winterzwammetje *Mycena tintinnabulum*. We schreven hierover al eens in Coolia, 1972, naar aanleiding van een vondst in januari 1971 op een verrotte beukestomp in onze naaste omgeving. We vonden daar toen meer dan 100 exemplaren in bundels bij elkaar. Deze heeft het daar jaren uitgehouden. Er kwamen er ieder jaar wel steeds minder en van de stomp bleef ook steeds minder over. Op 16 maart 1980 vonden we nog steeds op dezelfde plaats $\pm$ 8 exemplaren, waarvan er enkele nog een duidelijke sporee gaven. Onze vriend Ab Hebing ontdekte dit paddestoeltje eind 1979 in het Speulderbos bij Garderen op de Veluwe, waar, bij de beruchte novemberstorm van enkele jaren geleden, enkele zeer oude forse beuken omgewaaid zijn. Gelukkig heeft men deze stammen laten liggen en de stompen laten staan. Er kwamen toen honderden van deze paddestoeltjes in dichte rijen en bundels uit spleten en holten tevoorschijn. We hadden al gehoord, dat ze in december j.l. weer verschenen waren en gingen op 15 februari eens kijken wat er nog van over was. Er waren wel heel wat oude bundels bij, waarbij de plaatjes en hoeden zeer donker bruin waren geworden maar nog niet slap hingen. Maar er waren ook nog heel verse die blijkbaar pas waren opgekomen, met nog wittige plaatjes.

P.B. Jansen heeft in Coolia ook een paar keer over paddestoelen in de winter geschreven. In 1961 over *Mycena clavularis* die hij half december op knotwilgen vond. Het is een heel kleine witte *Mycena* die wij in december 1979 op een liggende vlierstam in O. Flevoland vonden. Je bent dan een en al verbazing, dat zo'n klein, teer zwammetje zo laat nog verschijnt. In 1972 schreef Jansen over zijn ervaringen met het laten sporuleren van paddestoelen die stijf bevroren zijn geweest. Het lukte goed met het Fluweelpootje en de Oesterzwam. Dr. H.A.A. v.d.Lek vertelde in De Levende Natuur 1935 dat het ook lukte met *Clitopilus prunulus*. Wij hebben niet al onze bevroren paddestoelen te sporuleren kunnen zetten, maar behalve de al genoemde *Hypholoma sublateritium* gaven ook *Panellus serotinus*, *P. stipticus* en zelfs *Cystoderma amiantinum* nog een duidelijke sporee.

De ervaringen van deze winter hebben ons wel geleerd, dat veel meer paddestoelen dan wij hadden gedacht een periode van vorst kunnen verdragen en daarna nog een hele tijd kunnen blijven voortbestaan.

LITERATUUR

- Jahn, H. (1971). Stereoide Pilze in Europa. Westfälische Pilzbriefe, 8:100-103
 Jansen, P.B. (1961). December, Mycenatijd. Coolia 8:47
 Jansen, P.B. (1972). Paddestoelen in de kou. Coolia 15:116.
 Lek, H.A.A. v.d. (1935). Bevroren paddestoelen. De Levende Natuur. Spec. nr. Gedenkboek Thyse 70 jr.: 110-112.
 Maas Geesteranus, R.A. (1971). Gasteromyceten van Nederland. Coolia 15:76.
 Tjallingii, F. & D. (1972). *Mycena tintinnabulum* in Nederland. Coolia 15:93-94